

– важливою є ефективна адаптація до зовнішніх умов господарювання.

Завдяки переліченим заходам, а також завдяки інтенсивному, а не екстенсивному розвитку економіки Україна може підвищити свою здатність конкурувати на зовнішньому ринку, запорукою чого стане висока конкурентоспроможність національних підприємств і набуті ними навички цивілізованого суперництва.

Список використаної літератури

1. Гончарук Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості / Т.І. Гончарук // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2. – С. 130–145.

2. Купринюк С.М. Оцінка конкурентоспроможності економіки: Україна у міжнародних рейтингах / С.М. Купринюк // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 102–110.

3. Говорова Н. Конкурентоспособность – основной фактор развития современной экономики / Н. Говорова // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 4. – С. 25–37.

4. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2003–2004; Global Competitiveness Report 2004–2005; Global Competitiveness Report 2005–2006; Global Competitiveness Report 2006–2007; Global Competitiveness Report 2007–2008; Global Competitiveness Report 2008–2009; Global Competitiveness Report 2009–2010 // www.weforum.org

5. Портер Майкл Э. Конкуренция: пер. с англ. / Майкл Э. Портер – М.: Вильямс, 2006. – 608 с.

6. Пабат А.А. Роль інвестицій у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки / А.А. Пабат, С.Ю. Хамініч // Проблеми науки. – 2007. – № 1. – С. 2–6.

7. Лубчук И. Персонал дорогой и сердитый / И. Лубчук // Эксперт. – 2008. – № 1–2 // www.expert.ua

8. Загоруйко Ю. Втрачаємо навіть те, чого не маємо. У рейтингу конкурентоспроможності ВЕФ Україна за 2006 рік опустилася з 68-го на 78-ме місце / Ю. Загоруйко // Дзеркало тижня. – 2006. – № 38 (617). – С. 4–5.

9. Затолочный А. А им всё равно / А. Затолочный // Контракты. – 2008. – № 7. – С. 38.

Отримано 30.09.2009.

УДК 334.012.32:346.5

С.В. Кузьмінов

МОЖЛИВОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ В СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Статтю присвячено проблемам природних монополій в українській економіці. Автор пропонує один із можливих варіантів комбінування державної і приватної власності у спільних підприємствах. Проаналізовано можливі переваги та проблеми, які можуть виникнути при такому комбінуванні.

Стаття посвящена проблемам естественных монополий в украинской экономике. Предложен один из возможных вариантов комбинирования государственной и частной собственности в совместных предприятиях. Проанализированы возможные преимущества и проблемы, которые могут возникнуть при таком комбинировании.

The article is devoted to problems of natural monopolies in Ukrainian economy. Author proposes one of possible ways of combination state and private property in joint enterprise. Gains and problems, caused by the combining are analysed.

власність, спільні підприємства, державне регулювання, приватизація

Низка економічних реформ, проведених за роки незалежності України, докорінно змінили співвідношення державного і приватного секторів економіки. Роль та повноваження держави значно зменшилися, а значення приватної ініціативи і приватної власності на засоби виробництва зросло. Створивши низку сильних економічних стимулів, ця нова ситуація висвітлила і ряд проблем, притаманних ринковій економіці. Однією з цих проблем є нездатність ринку без суспільного (державного) втручання відрегулювати діяльність природних монополій. Актуальність проблеми організації та контролю діяльності таких монополій зумовила постановку завдання цього дослідження, яка полягає у виявленні головних проблем у функціонуванні природних монополій за умов державної і недержавної форм власності, запропонуванні способу ефективного поєднання цих двох форм власності в межах одного підприємства-монополіста.

Ринкові реформи в Україні, розпочаті в 1990-х рр., проходили за кількома напрямками, включаючи і роздержавлення економіки. Одним з основних аргументів на користь зменшення ролі держави в управлінні процесами виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ та ресурсів було твердження про відносну неефективність державної форми власності в умовах сучасної економіки, побудованої на високих технологіях [1]. На жаль, наскільки можна робити висновок за макроекономічними показниками, роздержавлення і приватизація не призвели до автоматичного підвищення ефективності української економіки, а поява на підприємстві приватного власника не означає появи господаря [2]. Велика кількість підприємств, у тому числі у високотехнологічних, була ліквідована, а абсолютна більшість тих, що залишилися, майже не удосконалювали обладнання і технології. Кульмінацією цього руйнівного процесу можна вважати втрачені у 2000-х рр. можливості переозброїти, модернізувати ключову галузь української економіки – чорну металургію. Попри те, що надзвичайно сприятлива зовнішньоекономічна ситуація дала власникам гірничо-металургійного комплексу можливість заробити, а держава сприяла збільшенню цього заробітку, не стягуючи найбільший податок в Україні – податок на додану вартість, жодної масштабної реконструкції металургійного підприємства не відбулося.

Очевидно, що в цій ситуації можна шукати винних, можна нарікати на незрілість українського бізнесу, можна, врешті-решт, звинувачувати державу в проведенні недосконалої промислової політики. Але більш конструктивним буде сконцентруватися не на тому, хто винний, а на тому, що робити. Робити, зважаючи на особливості українського менталітету, хронічну недосконалість законодавства, тотальну корупцію і небажання дотримуватися закону буквально на кожному рівні соціально-економічних

відносин – від намагання пройти поза чергою, до еквілібристики з виборчим законодавством і відвертого зловживання державною владою.

На нашу думку, будь-яка національна риса характеру не є позитивною або негативною сама по собі. Її оцінка формується в контексті цільових установок та обмежень, з якими має справу суспільство як цілісна система. Видається логічним, що саме через брак аналізу наслідків роздержавлення в контексті інституційних реалій, які склалися в Україні наприкінці ХХ–початку ХІХ ст., за роки незалежності так і не вдалося побудувати суспільно прийнятну та конкурентоспроможну (порівняно з іншими державами) систему управління національною економікою. Очевидно, що вирішення цього завдання є складною, але абсолютно необхідною умовою збереження національного економічного суверенітету.

Розгляд системи управління національною економікою лише як сукупності державної бюджетно-податкової, фінансово-грошової та деяких інших видів загальноекономічної політики, інституційно оформлених державною законотворчістю, є недосить реалістичним в Україні. У цілому надання державі ролі «судді на футбольному полі» походить від ідей німецьких ордолібералів, зокрема А. Мюллера-Армака та В. Ойкена. Ця ідея дозволила не тільки за короткий час відбудувати зруйновану Другою світовою війною економіку Німеччини, але і перебудувати централізовану економічну систему часів Гітлера, створивши конкурентоспроможну систему, побудовану на ефективному сполученні приватної ініціативи, конкуренції, ринкового саморегулювання та суспільних обмежень, виразником яких є уряд та парламент країни. Зважаючи на успіхи Німеччини, було б дуже спокусливо скористатися цим досвідом для реформування економічної системи України. Проте результати реформ, які ми можемо спостерігати в Україні через півтора десятиріччя після їх початку, свідчать про неприйнятність не тільки сліпого копіювання реформ, але і організаційних форм управління на мікро-, мезо- та макрорівнях.

З досвіду світової практики реформування відомо, що ефективна приватизація майна державних підприємств можлива лише на базі сформованих державних інститутів та відпрацьованих технологій управління національною економікою змішаного типу. В Україні ж ринкові реформи та приватизація помінялися місцями. Приватизація була і залишається локомотивом реформування, не засобом адаптації виробничої та розподільчої сфер до вимог ринкового середовища, а самоціллю. Як наслідок маємо суттєві недоліки у відносинах держави і приватного сектора на рівні підприємств. До основних проблем у цьому плані слід віднести:

1. Недостатній ступінь контрольованості та дієвості у справі дотримання прав держави як співвласника акціонерних товариств. Так, аналізуючи звіт Фонду державного майна України за 2008 р., Рахункова палата України зазначила, що чотири підприємства, які мають державну частку понад 50% (СЗАТ «Міжнародні Авіалінії України», ДХК «Каскад», ЗАТ «Міжнародна акціонерна авіаційна компанія «УРГА», ВАТ «Укртелеком»), порушуючи законодавство, отримавши чистий прибуток загальною сумою 318,3 млн грн, не перерахували дивіденди, що є прямим невиконанням покладених на ФДМУ повноважень при здійсненні ефективного управління корпоративними правами держави [3].

Відсутність дійового механізму суспільного контролю за діяльністю приватних підприємств-монополістів. Наприклад, приватизація регіональних розподільчих електроенергетичних та газових компаній не призвела до покращання їх роботи. Разом з тим, як показали події, пов'язані з вибухом газу у житловому будинку по вул. Мандриківській у м. Дніпропетровську, приватний власник зацікавлений у скороченні експлуатаційних витрат і для цього може йти на відверте порушення правил техніки безпеки.

Очевидно, що ці зауваження жодним чином не доводять, що державна власність є більш ефективною формою організації підприємств, ніж власність недержавного типу. Порівняльний аналіз ефективності роботи приватних і державних підприємств переконливо свідчить, що в цілому приватні підприємства працюють більш ефективно. Тому ми жодним чином не хочемо пропагувати повернення до одержавлення економіки. При цьому, як свідчать деякі дослідження, приватні підприємства орієнтовані на збільшення прибутку, а тому можуть завищувати собівартість надання послуг, використовуючи стратегічні недосконалості державного контролю [4]. Також у світовій практиці немає переконливих доказів того, що певна форма власності на природні монополії (державна або приватна) є більш ефективною. Тому, на нашу думку, існує можливість підвищення суспільної корисності роботи державних підприємств за рахунок перетворення їх на державно-приватні.

Одним з найбільш привабливих секторів економіки України для створення державно-приватних підприємств є природні монополії. Серед них і Укртелеком, про приватизацію якого мова ведеться вже, щонайменше, п'ять років, і Укрзалізниця, про перетворення якої на державну акціонерну компанію заговорили в 2009 р., і підприємства житлово-комунальної сфери. Для того, щоб продемонструвати доцільність приватно-державних підприємств саме у сфері природних монополій, проаналізуємо проблеми, які спостерігаються у монополізованих галузях у випадку, коли така монополія є державною, і у випадку, коли вона є приватною.

Головні проблеми в роботі державних монополій:

1. Державне монополістичне підприємство не зацікавлене у підвищенні ефективності своєї роботи, оскільки зменшення, наприклад, чисельності персоналу автоматично зменшує державне фінансування, а отримання більшого прибутку часто означає відповідне підвищення відрахувань до державного бюджету. Якщо ж, наприклад, застосовуються різні форми участі співробітників та адміністрації державного підприємства в прибутку (преміювання за перевиконання плану тощо), то такі заходи можуть бути ефективними тільки за умови повної контрольованості собівартості, оскільки присвоїти весь прибуток через роздування собівартості значно вигідніше, ніж отримати лише його частину у вигляді премії.

2. Державне підприємство більш вразливе до державного свавілля. Наприклад, державні транспортні підприємства, які здійснюють перевезення в межах міста, значною мірою потерпають від збитків, які спричинені як неефективним менеджментом, так і фінансовою недисциплінованістю держави, яка не надто переймається виплатою компенсації за перевезення пільгових категорій пасажирів. На відміну від приватних

перевізників, які відверто порушують законодавство і, намагаючись вижити і заробити прибуток, просто відмовляють найменш настирливим пільговикам у перевезенні, співробітники державних підприємств сприймають ситуацію «як є». І хоча роблять вони так не через законслухняність, а знову ж таки від байдужості і незацікавленості, але наслідок все одно той самий – державне підприємство, як правило, апатично сприймає навіть відверто грабіжницькі й антисупільні дії можновладців, які на поточному проміжку часу займають високі посади і намагаються будь-якою ціною максимізувати власну політичну ренту. Більш того, керівництво таких підприємств може просто сприяти вилученню цієї ренти, навіть ціною зникнення підприємства. Не своє – не жаль.

3. Державне підприємство дуже обмежене у залученні додаткових коштів для розвитку, реконструкції тощо. На відміну від акціонерного товариства, державне підприємство не може збільшити власний капітал за рахунок додаткової емісії. Також йому важче отримати банківський кредит, оскільки майно державного підприємства – це власність держави і може бути предметом застави лише з певними обмеженнями. Цей недолік в організації роботи державних підприємств призводить до їх меншої адаптабельності, надмірного консерватизму і пасивності.

Як бачимо, ключова проблема державних підприємств – відсутність зацікавленості в покращанні результатів роботи, відсутність особи господаря, який виступає в ролі контролера і несе відповідальність за наслідки управлінських рішень, причому з власної кишені. Саме безгосподарність та безвідповідальність були головними аргументами на користь приватизації.

Але приватні підприємства-монополісти також демонструють наявність цілої низки проблем:

1. Приватний монополіст орієнтується не на максимізацію ефективності чи максимізацію задоволення потреб клієнтів, а на максимізацію прибутку. Загальновідомо, що монополіст, як правило, створює штучний дефіцит з метою завищення цін. У результаті суспільство отримує менше продукції і за більш високою ціною, ніж це було б в умовах конкурентної ситуації на ринку. Таким чином, апатичність державного підприємства в умовах монополії змінюється надмірною жвавистю приватного власника у добуванні грошей за рахунок зловживання ринковою владою.

2. Приватний монополіст, як і будь-яке приватне підприємство, схильний до порушень у сфері дотримання стандартів (якщо це можна приховати від споживачів та контролюючих органів) та сплати податків (якщо це можна приховати від податківців). Тож у сфері взаємовідносин з державою апатичність і утриманська психологія державних підприємств перетворюється на свій антипод – самозахист, у тому числі і протизаконними методами – на підприємствах приватних.

Очевидно, що ініціативність приватних підприємств не завжди спрямована в протизаконний бік. Приватна ініціатива, зокрема, спрямована на зменшення витрат виробництва, в історії людства часто призводила до технологічних проривів, удосконалень та економії як матеріальних, так і трудових ресурсів. Проте в сучасних українських реаліях можна спостерігати, що приватна ініціатива дуже рідко трансформується у суспільно корисні інновації. Так, за 18 років незалеж-

ності в Україні не було побудовано жодного великого підприємства. Цілком приватизована чорна металургія приносила своїм власникам значні прибутки на тлі надзвичайно сприятливої ситуації на світовому ринку чорних металів більше п'яти років. Цього повинно було б цілком вистачити якщо не на нове будівництво, то хоча б на реконструкцію і часткову заміну застарілих технологій. Але нічого подібного не відбувалося.

Додамо також, що житлово-комунальне господарство важко віднести до інноваційних галузей. Більшість технічних рішень, які використовуються в цій галузі, загальновідомі (принаймні, в Україні) і питання зводиться в основному до правильної експлуатації наявного обладнання та комунікацій, а також своєчасних профілактичних заходів. Проблеми, які найбільше дошкуляють українському житлокомунгоспу більшою мірою полягають у такому:

1. «Порочне коло» недофінансування. Застаріла мережа комунікацій (діряві трубопроводи водо- і теплопостачання, старі, неекономічні електромережі тощо) не дозволяє надавати комунальні послуги належної якості та призводить до значних втрат у комунікаціях. Втрати покриваються підвищеними тарифами, що означає дороговизну послуг для споживача, який, звісно, не відчуває задоволення від високих тарифів за брудну воду, перебої з електрикою та ледь теплі радіатори опалення. Для підвищення якості послуг та для зменшення втрат довелося б вкласти досить багато грошей у ремонт та реконструкцію наявного обладнання та інфраструктури, які взяти немає де, оскільки власник (державна чи місцеві органи влади) зайвих грошей для додаткових інвестицій просто не мають, а самофінансування (у тому числі за рахунок банківського кредиту) буде додатковим навантаженням на і без того високі тарифи.

2. Протиріччя між індивідуальним характером оплати та колективним характером надання послуг. Це призводить до того, що навіть своєчасна оплата за комунальні послуги не гарантує сумлінному платнику безперебійну подачу води чи газу, оскільки інші споживачі можуть накопичувати борги, а постачальник комунальних послуг взагалі не матиме достатніх коштів для нормальної діяльності. Очевидно, що ця проблема зводиться до модернізації сітьового обладнання з метою створення технічної можливості індивідуального постачання.

Такі проблеми вирішуються при наявності достатнього, але не надто дорогого фінансування. В Україні ж таке фінансування для державних підприємств майже не доступне через зазначені вище причини. Виходом могло б стати створення державно-приватних комунальних підприємств за такою схемою:

1. Капітал підприємства складається з державної і приватної часток.
2. Державна частка контролюється Фондом державного майна, який призначає директора підприємства.
3. Приватна частка залучається державним підприємством за рахунок емісії безголосих привілейованих акцій.
4. Акції надають право отримувати фіксований дивіденд, але майже не надають права голосування.

Підприємство, про організаційно-правову форму якого йде мова, є гібридом акціонерного товариства і командитного товариства. Державна

частка може бути представлена пакетом простих акцій, але краще, щоб вона залишалася цілісним і неподільним об'єктом власності. Управляти ним, очевидно, повинен Фонд державного майна України через своє місцеве відділення. Звісно, оперативне управління має здійснюватися адміністрацією підприємства, але призначати цю адміністрацію повинен представник держави. Для чого це необхідно? Причин декілька:

1. Призначення керівника державою є частковою гарантією його лояльності до держави як власника.

2. Державне призначення передбачає і можливість звільнення у разі, коли це відповідає державним інтересам.

3. Керівник, призначений державою, звітує перед нею, що забезпечує прозорість підприємства з точки зору державного контролю.

4. Оскільки керівник формує штат співробітників, то він несе персональну відповідальність за стан дотримання державних інтересів у рамках цього підприємства.

Звичайно, можна заперечити, що на будь-якому державному підприємстві керівник призначається державою, але це не гарантує відсутність зловживань. Проте, як було зазначено вище, головні проблеми державних підприємств – безініціативність та безгосподарність через відірваність власника від підприємства. Така проблема вирішується шляхом організації ефективного контролю, який, на нашу думку, не повинен бути сконцентрованим. Під сконцентрованим контролем розуміємо форму контролю, при якій контролером є окрема персона чи вузьке коло осіб, причому коло настільки вузьке, що особи-контролери можуть дійти згоди щодо спільних зловживань з контрольованою особою. У результаті формується своєрідний картель контролерів (за аналогією з картелю олігополістів), які покривають розкрадачів і беруть участь у поділі вкраденого. Але, як показав сумний досвід СРСР, проблема не вирішується збільшенням рівня контролю. Ієрархізований контроль, незважаючи на збільшення кількості контролерів, не забезпечує реальної множинності контролю через збільшення інформаційної непрозорості системи контролю при збільшенні її рівнів. Іншими словами, контролери, які забезпечують контроль за контролерами контролерів найнижчого рівня, майже не мають можливості (та і бажання) відслідковувати всі можливі негаразди контрольованого об'єкта на первинному рівні.

Справжній множинний, неконцентрований контроль може забезпечити тільки група суб'єктів, інтереси яких щодо контрольованого об'єкта є антагоністичними. Саме створенню такої групи контролерів, які будуть противагою державним службовцям, слугує емісія привілейованих акцій. Вона дозволить залучити до співволодіння приватних осіб, які будуть виконувати функції контролерів. Відомо, що власна зацікавленість робить з будь-якої людини ретельного і безкомпромісного контролера.

Власники привілейованих акцій за законом не можуть голосувати з питань, пов'язаних з оперативним управлінням підприємствами. Відповідно, єдиним співвласником, який матиме можливість впливати на поточну діяльність, залишатиметься держава. Це повинно зменшити вірогідність зловживань і махінацій, які характерні для повністю приватної монополії. З одного боку, відсторонені від оперативного управ-

ління приватні акціонери не мають можливості проводити комплекс опортуністичних дій. З іншого боку – директор, призначений державою, також не може бути настільки ж вільний у використанні службового становища з метою власного збагачення, як у випадку, коли єдиний контролер – розмитий віртуальний суб'єкт під розпливчастою назвою «держава». Тобто створюється система противаг занадто малої зацікавленості держави і надмірно великої зацікавленості приватного бізнесу у підвищенні доходності підприємства. Цій же меті слугує нарахування дивідендів не у вигляді частки від прибутку, а у вигляді фіксованої величини. Це потрібно для того, щоб не зацікавлювати власника акції до максимізації прибутку підприємства, що у випадку житлово-комунального господарства неминуче перетворюється на збільшення тарифів понад мінімально достатній рівень. При встановленні фіксованої величини дивіденду в акціонера залишається два напрямки зацікавленості:

1. Він зацікавлений, щоб підприємство отримало в поточному періоді, принаймні, такий прибуток, щоб його вистачило на виплату дивідендів з привілейованих акцій.

2. Акціонер зацікавлений в тому, щоб такі виплати продовжувалися з року в рік.

Отже, ризикувати надміру і підштовхувати адміністрацію до правопорушень у такого акціонера немає бажання, якщо мінімально достатній рівень прибутку підприємство може отримати, використовуючи лише чесні методи. До того ж прибуток поточного року, який залишився після виплати дивідендів, переходить у розпорядження держави. Тому стимулів до надмірної експлуатації ринкової влади ще менше. З іншого боку, навіть у випадках, коли адміністрація з якихось причин (наприклад, особистих) іде на ризиковані та неправомірні кроки, акціонер зацікавлений, щоб не допустити цього, оскільки можливі штрафи можуть загрожувати майбутньому прибутку. Тобто на відміну від власника простих акцій, власник акцій з фіксованою величиною дивіденду менш схильний до ризику внаслідок того, що при виграші підприємства виграє не він, а держава, а у випадку програшу підприємства – програти може він.

Ключовим моментом є набір повноважень акціонера, як власника привілейованої акції. На нашу думку, повний набір повноважень акціонера надавати власнику привілейованих акцій не тільки незаконно, але і недоцільно. Відомо, що одним з напрямків отримання вигоди від управління підприємством є включення власних витрат до собівартості підприємства. Наприклад, автомобіль оформлюється як службовий, але використовується із суто особистою метою. У цьому випадку витрати на експлуатацію автомобіля йдуть не з кишені управлінця, а з рахунку підприємства, що дозволяє уникнути, наприклад, податку на доходи фізичних осіб та відрахувань до фондів обов'язкового загальнодержавного страхування. Подібні випадки трапляються в Україні не так вже й рідко, а зважаючи на те, що це лише один з численних способів зловживання при злитті функцій власника, контролера і менеджера в одній особі, слід вважати допущення акціонерів до безпосереднього управління підприємством-

монополістом, попит на продукцію якого є малоеластичним, абсолютно неприпустимим явищем.

Разом з тим, не можна позбавляти акціонера права голосу взагалі, оскільки тоді він мало чим відрізнятиметься від власника облігації, вплив якого на роботу підприємства практично непомітний. Компроміс полягатиме в тому, що акціонер має право:

1. Отримувати інформацію про показники роботи підприємства (безпосередньо або через наглядову раду).

2. Обирати та бути обраним до наглядової ради, яка здійснює оперативний нагляд за діями адміністрації.

3. Голосувати за зміщення з посади директора підприємства у випадках, коли його дії не відповідають інтересам акціонерів.

У свою чергу, Фонд державного майна України також має право на повну і достовірну інформацію про роботу підприємства, а також призначає директора підприємства. А оскільки зміщують директора акціонери, то таке призначення може відбутися лише за їх згоди. У протилежному випадку новопризначений директор може відразу ж стати колишнім директором. Крім того, Фонд державного майна як представник держави має право (і обов'язок) вилучати прибуток, що залишився після сплати дивідендів з привілейованих акцій на користь держави.

Безсумнівно, що держава як власник має право на прибуток і може розпоряджатися ним на власний розсуд. Але в умовах, коли приватні акціонери отримують дивіденди, а решта прибутку вилучається державою, може виникнути ситуація, коли підприємство не матиме коштів для відтворення. В умовах, коли річний відсоток інфляції дуже рідко буває меншим ніж 10%, при повному вилученні прибутку на користь власників мова не може йти не тільки про розширене, але навіть про просте відтворення. Тому було б доцільно залишати певний фіксований відсоток від державної частки в розпорядженні адміністрації підприємства. Також доцільно було б не формувати за цей рахунок цільових фондів, а дати менеджерам можливість розпоряджатися цими грошима на власний розсуд. Це, по-перше, додає менеджменту стимул до збільшення прибутковості, а, по-друге, дозволяє маневрувати співвідношенням вкладень у трудові та капітальні ресурси підприємства. На суто державному підприємстві така система неминуче створила б законне підґрунтя для зловживань з боку менеджерів і відвертого «проїдання» прибутку, але за наявності приватного контролю такі зловживання будуть обмежуватися наглядовою радою, а точніше, зборами акціонерів, які будуть зацікавлені в тому, щоб змістити з посади директора, чиї рішення з розподілу прибутку суперечать завданням з досягнення довгострокової стійкості підприємства.

У цілому запропонована схема побудови взаємовідносин між державою, менеджментом та приватними інвесторами дозволяє ефективно використовувати такі фінансові та особистісні ресурси:

1. Приватні заощадження. Вони можуть бути залучені державним підприємством для технічного переозброєння і модернізації без посередництва банківської системи, що потенційно може забезпечити більш де-

шевий ресурс для підприємства і більш високий відсоток для вкладників-акціонерів.

2. Менша схильність державних підприємств до завищення витрат та інших нелегальних операцій фінансово-бухгалтерського характеру. Це дещо знижує ризик суспільно неприйнятної поведінки підприємства-монополіста.

3. Підвищена схильність приватних осіб до критики і пошуку недоліків у роботі керівників. Це дозволяє забезпечити ефективний контроль і запобігти зловживанням з боку менеджерів.

Схема поділу прав між державою і приватними співвласниками також має певні недоліки:

1. Наявність менеджерів потенційно створює умови для вилучення коштів підприємства на користь цих осіб та на шкоду державі і суспільству. Але ці «апетити» обмежуються, оскільки менеджерів контролюють приватні акціонери через наглядову раду.

2. Наявність приватних співвласників потенційно створює бажання максимізувати прибуток, у тому числі за рахунок завищення тарифів та інших суспільно шкідливих заходів. Проте цей негативний потенціал значно обмежується фіксованим розміром дивіденду.

3. Доступ окремих акціонерів, які входять до складу наглядової ради, до інсайдерської інформації створює загрозу її розголошення. Така загроза дійсно існує, але нагадаємо, що схема організації державно-приватних підприємств пропонується для використання в рамках природних монополій у сфері надання суспільних послуг, а тому комерційної таємниці в їх роботі бути не повинно, а має бути публічність та прозорість.

Таким чином, запропонована схема сполучення державної і приватної власності в рамках державно-приватних підприємств може допомогти вирішенню багатьох проблем житлово-комунального господарства України.

Список використаної літератури

1. Юрик Н. Формування ринкових відносин в сфері приватизації шляхом акціонування / Н. Юрик // Вісник Тернопільського державного технічного університету / Секція «Економіка». – 1996. – № 1. – С. 157–160.

2. Прорив у приватизації електроенергетичного сектора? Пропозиція Міністерства палива та енергетики / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні // Німецька консультативна група при уряді України. – К., 2007. – 9 с.

3. Рахункова палата України // <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main>

4. Цаплін В. Вплив приватизації та регуляторного режиму на ефективність діяльності природних монополій / В. Цаплін, Т. Шепетко, В. Зеленюк // <http://advisors.com.ua/sources/upload/files/public/44.pdf>

Отримано 12.10.2009.